

Adelsteen Normann

(1848 – 1918)

- kunstmaleren fra Vågøya

Fra Bodin til Berlin

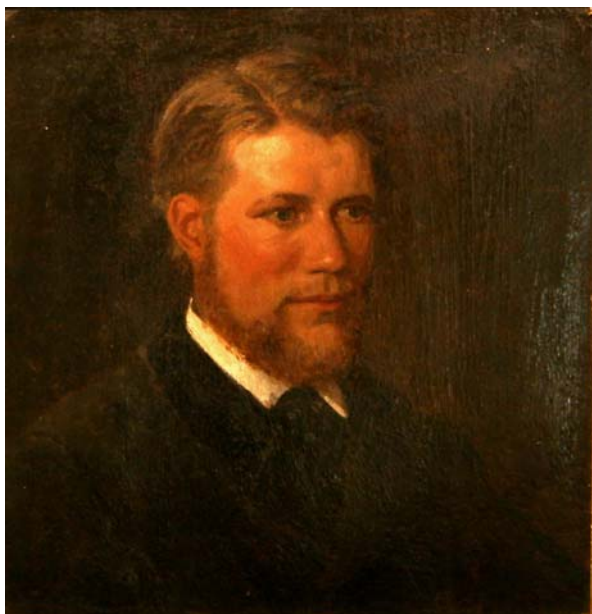
AV
ANNE-GRETHE ELLINGSEN
LEKTOR
BODØ

**Pedagogisk veiledning
til besøk på Hålogatun
i Bodo**

FOR
DEN KULTURELLE
SKOLESEKKEN
BODØ KOMMUNE

Kunstmaleren Adelsteen Normann – fra Bodin til Berlin

Adelsteen Normann ble født 1. mai 1848 på Vågøya i Bodø (tidligere Bodin) og vokste opp her. Hans far var en velstående handelsmann på stedet som den gang var ei god havn for handelsbåter i leia. Adelsteen ble sendt til Trondheim og som 15-åring til Bergen for videre skolegang etter farens død i 1862. Under påfølgende handelsutdanning i København i 1869 bestemte Adelsteen at han heller ville bli billedkunstner enn handelsmann. Han hadde sett stor malekunst her, og dro som 21-åring til *Düsseldorf* hvor han ble elev ved Kunstakademiet fra 1870 – 1873 og studerte landskapsmaleri under professor Eugène Dücker. Han giftet seg og ble boende med sin familie i Düsseldorf til rundt 1887 og bodde deretter i Berlin resten av livet.

Romantiske motiver

Adelsteen Normann spesialiserte seg på *romantiske fjell- og fjordlandskaper*, og foretok årlig lange reiser til Vestlandet og Nord-Norge hvor skisser ble laget - før de ble bearbejdet og ferdigstilt i atelieret etter den tids maletradisjon. Etter hvert tok han også fotografier, både av husklynger, båter, arbeidsfolk og fugler – og brukte dem som grunnlag for folkelivsskildringer innen rammen av store landskapsmalerier.

Han deltok med store malerier på kollektivutstillinger allerede i akademitiden og ble en ettertraktet utstiller Europa rundt. Han deltok på utstillinger i Berlin, London, Paris, Wien, München og han solgte også bilder til den tyske *keiser Wilhelm II* som var en stor beundrer av hans kunst. Hans verk ble også tildelt *16 medaljer* i forbindelse med utstillinger i årene 1874 – 1900.

Nye impulser

På siste halvdel av 1880-tallet fikk han nye impulser fra kunstnerkolleger i Paris hvor han stilte ut årlig mellom 1880 og 1895. Han endret malestilen i retning av de nye impresjonistiske ideer som gjaldt. Han kom nærmere inn på motivet og gikk fra fin pensel med brunlig koloritt til den noe bredere pensel med lysere koloritt og større forenkling i motivene. Likevel var store, mektige landskaper, gjerne med dampbåten omgitt av seilbåter på det speilblanke hav et motiv han gjentok i svært mange av bildene sine. Han var dessuten en av de første norske kunstnere som oppdaget midnattssola som motiv. Den da kjente direktør for Nasjonalgalleriet, Jens Thiis skrev *"Adelsteen Normann er med sine bilder viden kjent som maleren fra Midnatsolens land"*.

Edvard Munch og unge malere

Adelsteen hjalp også de unge og talentfulle nordnorske malerne *Ole Juul* og *Gunnar Berg* med sine utenlandsstudier innen malekunsten. Mest kjent er det at han også ble *Edvard Munchs "døråpner" til verden*. Han inviterte Munch til å stille ut i Berlin i 1892 – og utstillingen ble en skandale som ble tatt ned etter en uke. Munch fikk stor oppmerksomhet og invitasjon til å stille ut i andre europeiske byer etter dette. Han omtalte senere sin nordnorske velgjører og internasjonale veirydder som "Gentlemen fra Vågøya".

Adelsteen Normann fikk bygget sommerhus ved Balestrand hvor han bodde med familien sin og drev undervisning om sommeren. Han var en såkalt "sendüsseldorffer", i sin tid en meget viktig kunstner med en stor kundekrets:

"Adelsteen Normann er meget etterspurt av kunsthandlerne ... på Utstillingerne har han Aar efter Aar Trængsel foran sine vældige Billeder fra Nordlandsfjordene ..."

Sigurd Møller, 1905

Likevel har han vært "glemt" i kunsthistorien, kritisert for å male for romantisk i en tid da kunstnerne orienterte seg mot Paris og nye ideer. Jens Thiis skriver om Normann i Norske malere og billedhuggere at "mer enn nogen anden norsk maler har utvilsomt Adelsteen Normann bidraget til at lede turiststrømmen ind over sit fædreland".

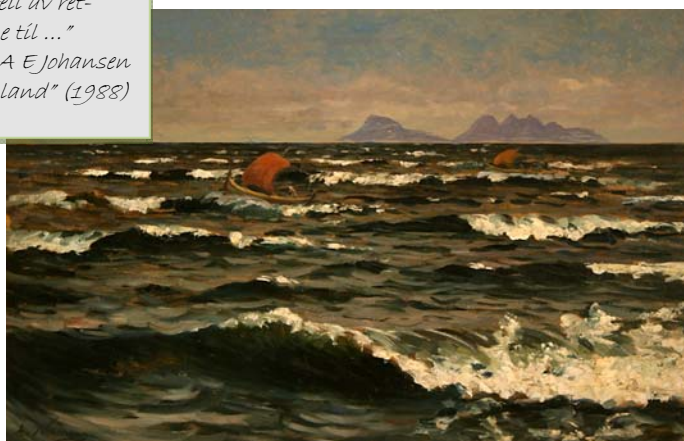
Utstillingen på Hålogatun viser en monumental, nasjonalromantisk maler som også foretok billedmessig utprøving av impresjonismens penselføring. Hans forståelse for talenter og nytenkning innen malekunsten var stor, og det samme gjaldt hans lengsel mot stedet og landet han kom fra:

"Jeg vet best at han ved sine billeder først og fremst gav uttrykke for sin kjærlighet til sitt fædreland, især for Nordland som han mintes hvor han enn var. Nordland hadde bergtatt ham sådan at han i mørke og uten å se hvor han var, alltid som trollbundet av sitt barndomshjem kunde peke ut retningen til Nord. Likeså lite som et kompass tok han aldri feil av retningen der han ble født og vokset opp og alltid længtes tilbake til ..."

Datter av Adelsteen Normann i brev til forfatter A E Johansen i "Maleren fra midnattsolens land" (1988)

"Han har noe å fortelle også til mennesker i dag. Om natur og stemning i Nordland for over hunder år siden; om måneskinn, midnattsslys og "en solblodig stripe etter sig i kjølvandet".

Karl Erik Harr/ Bodøboka 1986

Utstillingen og kunnskapsløftet (LK06)

Utstillingen vil dekke hovedområder i visuell kommunikasjon, kunst og arkitektur (bygningen Hålogatun) i faget kunst og håndverk

Flerfaglighet

Norsk:	Lage tekster og fortellinger, dikt, eventyr og sagn fra gammel og ny tid
Natur- og miljøfag:	Undersøke landskaper og omgivelser i nærmiljøet. Flora og fauna i Nordland, før og nå.
Samfunnsfag (historie):	Fokus på kystkulturen i Nordland og betydningen av denne! Undersøke hvordan folk levde i nærmiljøet før i tida sammenlignet med i dag
Matematikk:	Pengesystemet før og nå. Praktisk matematikk, perspektiv, det gylne snitt. Arbeidstegninger i arkitektur – modellbygging.
Musikk:	Folkemusikk og dans – før og nå.
Mat og helse:	Gamle mattradisjoner i Nordland – mot dagens matvaner

LK06 om kompetansemål i faget K&H

Kunst

Eksempler etter 4. årstrinn

- Elevene skal kunne bruke originalkunst fra skolens nærmiljø som utgangspunkt for egne bilder og skulpturer
- Samtale om hvordan kunstnere i ulike kulturer har visualisert natur og benyttet dette som utgangspunkt for eget arbeid.

Etter 7. årstrinn

- Samtale om hvordan kunstnere har brukt form, lys og skygge som utgangspunkt for eget arbeid
- Gjøre rede for hvordan sentrale kunstnere i *nasjonalromantikken*, *renessansen*, *impresjonismen* og *ekspresjonismen* på ulike måter har satt spor etter seg

Visuell kommunikasjon

Eksempler etter 4. årstrinn

- Elevene skal kunne visualisere og formidle egne uttrykk i ulike teknikker og materialer.

Etter 7. årstrinn

Elevene skal kunne:

- Benytte kontraster mellom diagonale, horisontale og vertikale retninger i enkel komposisjon for å gi illusjon av ro og bevegelse
- Fotografere og manipulere bilder digitalt og reflektere over bruk av motiv og utsnitt

Skolen skal stimulere elevene i deres personlige utvikling og identitet i det å utvikle etiske, sosial og kulturell kompetanse

*Læringsplakaten, Opplæringsloven §1-2,
Læreplanverkets generelle del*

Arkitektur

Eksempler etter 4. årstrinn

- Elevene skal kunne tegne hus og rom, bygge modeller ved hjelp av digitale verktøy, samtale om bygninger med forskjellige bruksfunksjoner i nærmiljøet.

Etter 7. årstrinn

- Beskrive særtrekk ved bygninger i nærmiljøet og sammenlikne med nasjonale og internasjonale stilretninger

Hålogatun, tidligere amtmanns- og fylkesmannsbolig

DE GRUNNLEGGENDE FERDIGHETER

er integrert i kompetansemålene der de bidrar til utvikling av- og er en del av fagkompetansen:

- *Å kunne uttrykke seg muntlig*
- *Å kunne uttrykke seg skriftlig*
- *Å kunne lese*
- *Å kunne regne*
- *Å kunne bruke digitale verktøy*

Nasjonalromantikken

Nasjonalromantikken som kulturepoke hersket i første halvdel av 1800-tallet. Nasjons- og identitetsoppbygging var et sentralt tema i Europa på den tiden, og Norge var en ung nasjon med ny selvstendighet som måtte grunnfestes. Den nye grunnloven av 1814 gjorde det nødvendig å bygge opp nasjonalfølelsen, og landets egenart, verdier og fellesskapsfølelse ble framhevet både i diktning, musikk og billedkunst.

For Norge som hadde vært under dansk styre i lang tid og deretter i union med Sverige, fikk den nasjonalromantiske kunsten en viktig rolle. Det ble viktig å vise fram landet, og det gjorde man ved å male norske fjell – særlig det dramatiske høyfjellet. De malte også den forrevne og stormherjede norske kysten, og motiv som norske bondelandskap, tømrede fjellstuer og bunadskledte bønder var vanlig. Et annet yndet motiv i det nasjonalromantiske landskapsmaleriet er møtet mellom det lille mennesket og den overveldende naturen.

Nordland – og kanskje spesielt Lofoten ble tidlig besøkt av kunstnere som Mathias Stoltenberg og Peder Balke, og Lofotnaturen ble senere etablert som egen motivkrets innen malekunsten.

Adelsteen Normann besøkte Lofoten ved flere anledninger på sine årlige studiereiser til Norge. De bratteste fjell og dypeste daler ble sett på som typisk norsk på grunn av den dramatiske, ekte og urørte naturen. Kystlandskapet, fjell og fjorder var motiver Adelsteen Normann malte hele sitt kunstnerliv.

Kunstnere som **Johan Christian Dahl**, **Adolph Tidemand** og **Hans Fredrik Gude** er de mest kjente norske kunstnerne fra denne perioden. Studier av norsk natur og folkeliv på landsbygda var i særlig grad norske kunstneres motiv, og også siden har **landskap** uavbrutt vært motivkrets i norsk kunst.

Faget Kunst og håndverk står sentralt i utviklingen av den kulturelle allmenndannelsen. Estetisk kompetanse er en kilde til utvikling på flere nivåer, fra personlig vekst via innflytelse på ens egne omgivelser til kreativ nytenkning i et større samfunnsperspektiv
Læreplan i Kunst og håndverk
Kunnskapsløftet

Edvard Grieg, Bjørnstjerne Bjørnson og Ole Bull var framtrepende kunstnere i denne perioden

Brudeferden i Hardanger, Tidemand og Gude

Fra Brettesnes i Lofoten, Adelsteen Normann

Vår norske identitet

I perioden nasjonalromantikken vokste fram i bildekunst, litteratur, musikk og vitenskap ble Norge for alvor lagt merke til i Europa. En kulturelt uselvstendig nasjon ble selvstendig i løpet av denne perioden. Senere i århundret kom den epoken som gjerne blir kalt *gullalderen* innenfor norsk kunst og kultur, og det var *nasjonalromantikken* som la grunnlaget for denne blomstringstiden.

Denne arven fra fortiden lever videre i oss. *Vår norske identitet* er langt på vei bestemt av tanker, toner og bilder som ble skapt av nasjonalromantikerne på 1800-tallet

Fjord, Adelsteen Normann

Ideer til for- og etterarbeid

Bli kjent med Adelsteen Normann

Lag ei Adelsteen Normann-bok!

- Bruk bøker (se kildelista bak) og internett.
- Gjør et søk på internett (f. eks på google eller sesam.no). Hvor mange treff finner du? Studer noen av treffene nærmere (f.eks. Wikipedia, Jan Dagfinn Monsen). Her finner du mye informasjon du kan bruke!
- Skriv tekster, kanskje en minibiografi om kunstneren? Lag kart over byene han stilte ut i og fjordene i Norge han besøkte for å male
- Gjør et *bildesøk* på Google. Kjenner du igjen noen av verkene hans her? Ta utskrifter og lag en beskrivelse av minst to av bildene du finner. Lag illustrasjoner!

Vågøya, hans fødested

Vågøya ligger nordøst for Bodø i Landegofjorden, innerst i en klynge holmer og skjær rett vest for Skjelstad og Kløkstad.

- **Finn øya på lokalkart over Bodø!** (papirkart, evt. internett på f.eks. www.bodokommune.no)
- Søk *Vågøya, Bodø* på nettet. Hva finner du? Lag en beskrivelse! Kan du finne Vågøya på dette nettstedet? (<http://www.turliv.no/bodo/turmalbodo.html>) Tegn av kartet.

Nasjonalromantikken og impresjonismen

- Les om disse kulturepokene i bøker, leksikon og på internett. Beskriv de viktigste forskjellene. Ta utskrifter fra nettet som viser disse. Nevn flere kunstnere fra Norge og verden innenfor begge kunstretninger

Adelsteen Normann slideshow.

- **Velg deg et av bildene** du finner på Hålogatun og i visningen på www.bodo.ksys.no . Tenk deg at du kunne se på ham mens han malte. Hva ville du spørre ham om, og hva tror du han ville svare?. Lag et rollespill som dere øver på og framfører for de andre.
- **Lag skisser** fra bilder du liker godt i visningen. Bruk farger!

Naturen rundt oss

- **Nevn andre kunstnere du kjenner**, gjerne lokale, som også er inspirert av naturen i sin billedskapning!
- **Let etter felles trekk og forskjeller** i landskapsbilder (motivkrets, stemning, malemåte). Bruk bilder du har hjemme eller på skolen, bøker og internett,

Studie av et landskap – fra enkel linje til form i rom

I bladet Form (5/04) finner du en god metode for frihåndstegning til bruk for elever på mellomtrinnet (www.kunstogdesign.no/form104/atolk_landskap.html)

- **Lag et riss av et landskap** med forgrunn – mellomgrunn og bakgrunn. Kopier opp og lag fem versjoner hvor du bruker lys-kontraster og farger. Bruk acryl, vannmaling, tusj, pastell eller annet for å få fram detaljene. Tittel: Landskap i januar/mars/ midnattssol/september/uvær.
- **Mal ditt eget landskapsbilde!** La deg inspirere av landskaper i nærmiljøet eller egen fantasi. Lag egen tittel.

Bodø før – og nå

“Farlig åpent la de byen” synger vi i Bodøsangen av Bernt Lie. Og byen lå åpent till! Det var ingen molo – og ingen kai rundt 1860 da Adelsteen reiste ut for å utdanne seg.

Bodø hadde 228 innbyggere – og bystatus. Folk som skulle ut å reise måtte ro ut til rutebåten for å komme om bord.

- **Besøk Salten museum i Bodø** og utstillingen “Byen vårres”. Her finner du mye spennende og ikke minst historien bak byens vekst i 1860-årene.
- Hvordan var det å være barn i Bodø for rundt 100 år siden? www.saltenmuseum.no/artikler/arhundreskiftet.htm
- **Lag tekster og tegninger**

Bodø havn, Adelsteen Normann

Kystkultur

- I museets første etasje finner du mange objekter fra kystkulturen vår.
- **Lag faktasetninger om nordlandsbåten**
- Hva vet du om jektas betydning for Bodøs vekst i gamle dager?
- Info her: www.saltenmuseum.no/jekta
- **Lag ei fortelling om jekta Anna Karoline**, den siste originale nordlandsjekta som befinner seg i Bodø. Tegninger hører med.
- **Skriv et leserinnlegg** om hva du synes vi skal gjøre med jekta.

Fotografi

Adelsteen Normann var også en dyktig fotograf, noe vi kan se fra fotografier han etterlot seg. Han brukte ofte disse som grunnlag for sine malerier. Skap ditt landskap med fotoapparatet! Ta med kameraet ut i naturen og let etter motiver, form og fargekombinasjoner. Sette sammen til en fotocollage. Lag utstillinger!

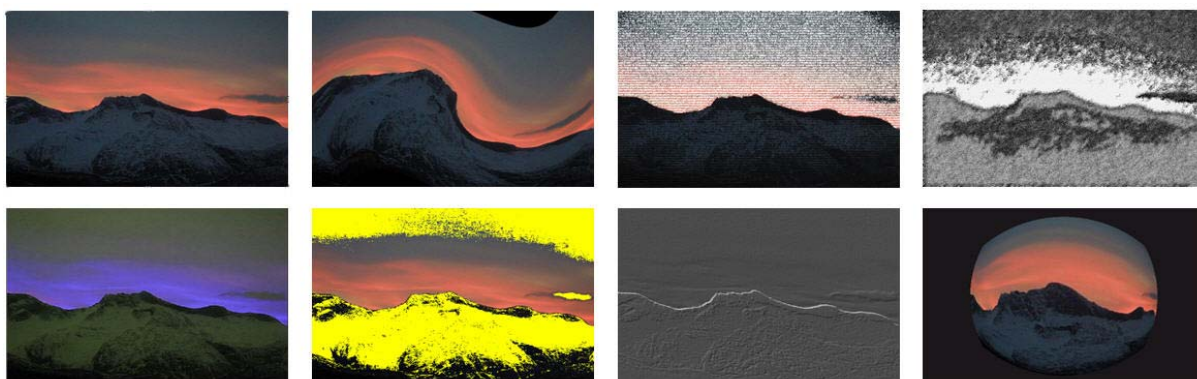
Bearbeiding – bildebehandlingsprogram

Digital fotografering har helt forandret måten vi tar bilder på. Du kan se bildet du har tatt med en gang på kameraets skjerm – og overføre til PC'en for videre bearbeiding. Har du først et digitalt kamera følger det som regel med et bildebehandlingsprogram som har flere muligheter. På internett finnes det gode programmer som kan lastes ned gratis – flere av disse på norsk.

Alle bildebehandlingsprogrammer har filtre med spesialeffekter som kan forvandle bilder til skisser og malerier. Prøv ut disse av bildene du har tatt!

- Ta bilder av ditt favorittlandskap og lær deg å manipulere bilder på datamaskinen ved hjelp av enkle teknikker i et bildebehandlingsprogram! Se eksempelet nedenfor.
- Lag utstilling!

Per Karlsatind i Børvasstindene manipulert i Photofiltre

PhotoFiltre er et program som stort sett har det man trenger i tillegg til artige filtre man kan leke seg med og lage nye og annerledes uttrykk av bildene (www.photofiltre.com). Her finner du eksempler på hvordan du kan endre bildene ved hjelp av filtre for å få fram andre uttrykk: (http://www.photofiltre-studio.com/addones/filtres_art/art.htm) som for eksempel kulltegning eller akvarell. Det er også mulig å legge på effekter slike at bildene endrer totalt karakter. De kan for eksempel se ut som om de er malt på gammelt lerret – eller bli fullstendig forvridd hvis man ønsker det.

I møte med utstillingen

- Hvilke trekk er felles for mange av landskapsbildene? Kan du si noe om motivkretsen; stemningen, komposisjonen og malemåten?
- Sammenlign bildene "Brettesnes i Lofoten" og "Unter den Linden" i Hålogatuns lokaler. Beskriv forskjeller og likheter i motivvalget
- Hva er likt/forskjellig i malemåten?

Velg deg et bilde og beskriv det:

- Farger, form, teknikk
- Motivvalg
- Stemning bildet formidler?
- Kunne du satt musikk til – i tilfelle hvilken?
- Kan du finne et dikt som passer til?
- Lag skisser av bildet du likte best!

Arkitektur

Hålogatun heter bygningen Adelsteen Normann-utstillingen befinner seg i. Den har vært i bruk som amtmannens og senere fylkesmannens bolig. Både kong Haakon VII og kong Olav V har overnattet her på sine besøk i Bodø.

- Hvilke(n) stilart(er) kan vi si bygningen representerer?
- Lag ei skisse av bygningen der du får med detaljer fra vinduer og tak

Gå på skattejakt i bildene fra utstillinga

- Se om du kan finne igjen bildene fra utsnittene nedenfor (du finner en større versjon i galleriet).
Skriv ned tittelen!

Kilder

Adelsteen Normann-stiftelsen	Katalog og skrifter	1994
Nordnorsk kunstmuseum	Gentlemannen fra Vågøya og "Keiserens venn"	1998
Axel Edvard Johansen	Adelsteen Normann — Maleren fra midnattsolens land	1988
Galleri Bodøgaard	De malte Nordland	2005
Arne Engelstad	På tvers gjennom nasjonalromantikken	2001
Jakhelln, Berg, Nordhus, Pettersen, Bøe	Byen vårres, vandring i Bodø	2005
Karl Erik Harr	Der skreg en fugl, en reise i nordnorsk kunsthistorie	
Nordlandsmuseet	Bodøboka	1986
	Kunnskapsløftet, LK06	
	Lærebøker i kunst og håndverk, 1—10 trinn	
Internett	artikler og bilder	

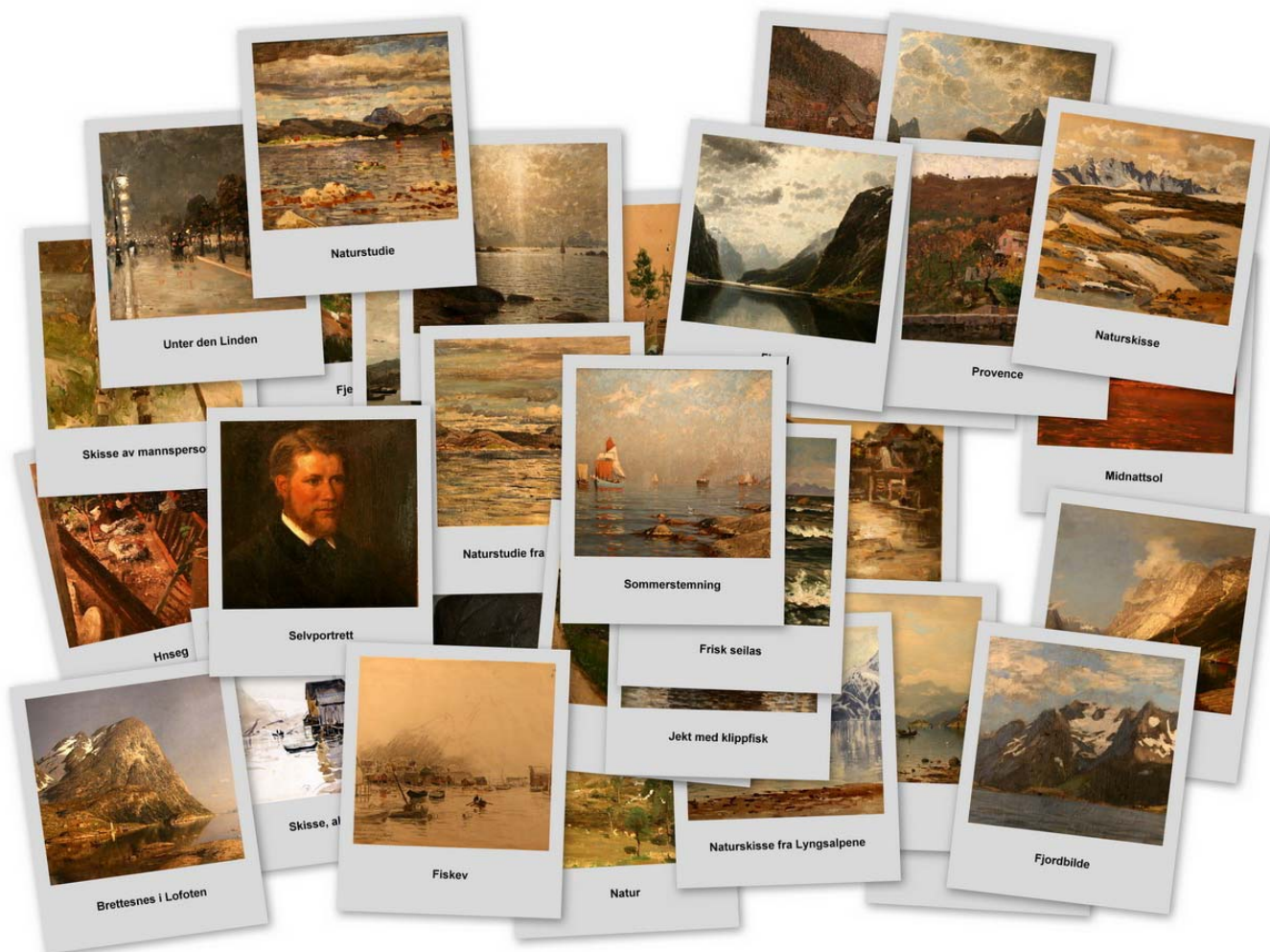
Opplæringen skal fremme kulturforståelse og bidra til utvikling av både selvvinnst og identitet, respekt og toleranse. Elevene skal møte kunst og kulturformer som uttrykker både menneskers individualitet og fellesskap og som stimulerer deres kreativitet og nyskapende evner. De skal få mulighet til å bruke sine skapende evner gjennom ulike aktiviteter og uttrykksformer. Dette skal gi grunnlag for refleksjon, følelser og spontanitet.

*Fra "Kulturell kompetanse"
Læringsplakaten
Kunnskapsløftet 06*

AV
ANNE-GRETHE ELLINGSEN
LEKTOR
BODØ

FOR
DEN KULTURELLE
SKOLESEKKEN
BODØ KOMMUNE

AV
ANNE-GRETHE ELLINGSEN
LEKTOR
BODØ

FOR
DEN KULTURELLE
SKOLESEKKEN
BODØ KOMMUNE